

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljani po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 27. oktobra 1880.

O b s e g: Grozne nadloge kmetovalcev po letošnji toči in pa južna železnica. — O pridelovanju debelega pitanega kostanja. (Dalje.) — Suhe češplje močno iskano in dragoceno blagó. — Močilo za travnike. — Salicilovo kislino zoper kužne bolezni kuretine in druge perutnine. — Da gospodarju krava telice rodi. — Štiri vodila gospodinjam pri najemanju pôslov. — Prijetna in zdrava jabolčna pijača. — Protestantizem in škof Hren. — Nekaterih današnjih narodov ženitovanjski običaji. — Slovansko slovstvo. — Naši dopisi. — Noviĉar.

Gospodarske stvari.

Grozne nadloge kmetovalcev po letošnji toči in pa južna železnica.

Kmetijstvo v našem cesarstvu uže več let ni toliko nesreĉe zadelo, kakor letošnje leto. Zima, kakoršne ne pomnimo 50 let, slana spomladi, toĉa brez konca in kraja, povodnje in viharji: vse to je pokonĉavalo, kar je kmetovalec sejal in sadil. Kakor da bi se bilo podnebje zaklelo, so uime poredoma od zime do pozne jeseni sledile druga za drugo. Da, skoro vse dežeje velikega cesarstva bile so blizu enako prizadete, na Ćeskem kakor na Moravskem, na Kranjskem, Štajarskem, Koroškem in Primorskem, na Tirolskem in v Šleziji, na gornjem in doljnem Avstrijskem — iz vseh dežel razlegala so se prava Jobova poroĉila, — povsod kliĉi po pomoĉi! Źalibog, da se ta pomoĉ ni mogla nikjer tako obilna skazovati, kakor bi bila potrebna bila za rešitev nesreĉnih kmetovalcev iz velikih stisk in nadlog. Na doljnem Avstrijskem se je nedavno samo za to sklical deželni zbor, da se je ukrenilo, koliko naj bi se za popravo cest, po povodnjah razrušenih, in za druge velike škode obĉinam pomoĉi dalo iz deželnega zaklada. Škoda je skupno bila cenjena na 1 milijon in 717.032 gold. Deželni zbor je dovolil blizu 400.000 gold., — lep znesek! In vendar se je reklo: kaj je to za toliko nesreĉnih, ki za 100 gold. škode dobijo kake 3 gold. povraĉila! In vendar je to veliko, ĉe se pomisli, da deželni zaklad se nabira samo iz davkov, in da potem davkeplaĉevalce zadenejo zopet veĉi davki. Državna blagajnica pa nima za tako pomoĉ nobenega denarja in davkeplaĉevalcem kliĉe: „pomagajte si sami!“

Mi bi — piše „Wien. landw. Zeitg.“ — v tem obziru nobene besede ne rekli, ako bi država povsod z enako mero merila, ako bi naĉelo njeno bilo: „enake dolžnosti vsacemu“ — al temu ni tako. Država, katera od kmeta z vso ostrostjo davke iztirjuje in še le vsled posebnih predlogov dovoljuje, da se na priliko iztirjevanje davkov po toĉi poškodovanim ustavi, — država, ki mora dopuščati, da se mnogo pridnih delalcev in zvestih državljanov sili v naroĉje uboštva (proletarijata), — država, katera starišem huĉe kazni naklada, ĉe ne pošiljajo svojih otrok v šolo ali ĉe šolo zamujajo zato, ker nimajo obuvale, — država, katera s povekševalnim steklom išĉe, kje bi kaj novih davkov dobila, da bi povekšala svoje dohodke, se še zmerom pogaja z nekim

zavodom, ki od nje darovanih 30 milijonov gold. zahteva! Koliko solzá bi se dalo usušiti, koliko siromaštva zmanjšati, ako bi državi ti milijoni na razpolaganje bili? In to bi uže zdaj prav lahko mogoĉe bilo, ĉe bi bila vlada le resno to hotela. Kdo je ta zavod, na katerega tu mislimo, bralci naši lahko uganejo, ĉe se spomnijo, kaj smo nedavno o južni železnici govorili.

Vlada, katera dohodnine južne železnice za letošnje leto še ni v državni proraĉun djala zato, ker koneĉni sklep dohodkov južne železnice za leto 1879. ni še bil znan, je pozneje rekla, „da ne misli na to, da bi južni železnici oni davek darovala“. A vendar tega davka od južne železnice ni zahtevala zato, ker — „kljuĉ še ni bil najden, koliko ogerski vladi od tega dohodka doteka“. To so paĉ nekako ĉudni razlogi!

Al kaj hoĉemo o tem dalje govoriti? Naj reĉemo edino to, da s 30 milijoni bi se dalo velikim nadlogam kmetijstva zdatno na pomoĉ priti.

O pridelovanju debelega pitanega kostanja.

Piše vodja R. Dolenc.

(Dalje.)

Lastna skušnja me uĉi, da se povsod, kjer se ni miši preveĉ bati, še najprej in najbolj do lepega in rodovitega marunovega drevja dospe, ako se tako-le postopa:

Vsadi se drobno-zrnati kostanj neizkaljen koj v jeseni na stalno mesto, ali se pa pustí, da po uže povedanem naĉinu izkali, potem pa še le na spomlad, toda na kali ĉisto niĉ prikrajšan, na stalno mesto vsadi. Mladi kostanjĉek se dobro ogradi, ter toliko ĉasa lepo kvišku izpeljuje, dokler ne doseže tiste visokosti, v kateri ga mislimo požlahniti. Iz zrna na stalnem mestu pridelano kostanjevo drevesice raste kaj lepo ravno in krepko kvišku, vendar se znabiti zato, da bi se deblo odebelilo, ne sme pustiti, da bi stranske vejice ĉez leto svojega priĉetka rastle, kajti prav mogoĉe je, da se potem kaka stranska vejica v vrh spremeni, ter tako ne le lepa oblika drevesa pokvari, ampak tudi pravi vrh v rasti popolnoma zatara.

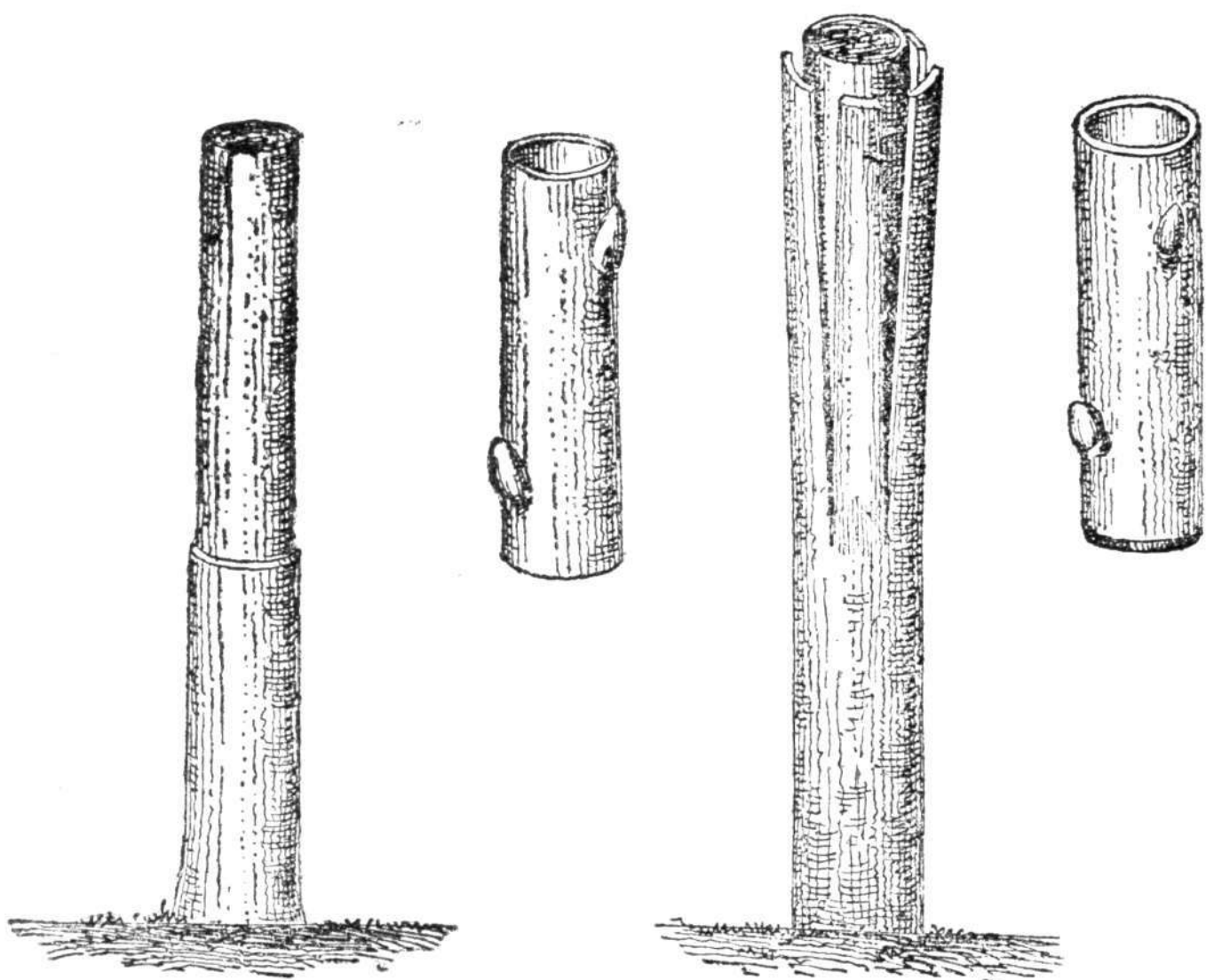
Kakor je pri pitanem kostanji izgojitev debela zeló važno, isto tako važno je pa tudi to, da se kostanju izbere najbolj ugodna zemlja, lega in požlahnitev.

Dostokrat sem uže priliko imel prepričati se, da kostanj v soldanasti — laporasti — zemlji najslabejše, v težki, osobito rudeči ilovici pa najboljše uspeva. V soldanastem svetu popade namreč uže koj v prvih letih neka plesnoba korenike, katera jih toliko poškoduje, da drevje pogine. V ilovici se to nikdar ne primeri.

Kar se lege svetá tiče, v katerem kostanj dobro stori, uči me skušnja, da mu v južnih deželah, kakor v Italiji, na Primorskem itd. bolj hladna dopoldan senčna, še celó bolj severna lega veliko bolj ugaja, kakor pa predpoldne solčna vzhodna, jugovzhodna, ali pa južna. V bolj severnih krajih je pa temu, se ve da ravno nasprotno. Naj se pa uže kostanj kamor koli vsadi, povsod zahteva v prvih letih brambe pred naravnostnim vplivom solnca, in zaradi tega naj se nikdar na gol svet ne sadi, ampak vedno bolj v senco kakega drugega drevja ali pa grmovja.

Gledé na požlahnitev ima kostanj tudi svoje muhe. Poletnega okuliranja — cepljenja v peró — noče nikakor sprejeti, spomladansko, s pomočjo še ne ozelenelih popkov — kakoršnih se zgodaj spomladi na spodnjih koncih mladik prav lahko najde — pa kaj rado. Vsi drugi načini požlahnovanja s cepiči veljajo — razen onega za ljubad — pri kostanju kaj malo; za ljubad prime se pa izvrstno. Za ljubad požlahniti treba je se ve da cepičev uže januarija, najpozneje februarija meseca narezati, ter jih do požlahnovanja v hladno klet spraviti. Podlaga, to je, drobno-zrnati kostanj, biti mora ob času požlahnitve uže ves zelen. Tako imenovano požlahnovanje s piščalko sprejme kostanj tudi prav rad, vendar je za izvršitev tega načina potrebno, da je uže več odrastlih marunovih dreves pripravljenih, da se morejo iz njih šibe za napravo piščalk rezati.

Kar se požlahnenja v piščalko ali s piščalko tiče — v piščalko požlahnujejo Italijani razen kostanja tudi murve in beke — mi je pa omeniti, da ga še celó v knjigah prav slovečih sadjerejcev, po vsem prav popisane, ne najdem. Popisati tedaj hočem njega nepravi in pa pravi način. *Podoba 3.* predstavlja nepravi, *podoba 4.* pa pravi način.

Pod. 3.

Pod. 4.

Velika napaka prvega načina je namreč ta, da se ljubad piščalke kakor tudi podlaga na sklepu vsled vsušenja nekoliko nazaj vmakne, ako se sklep prav pazljivo s cepilno smolo ne zamaže. Tako pa nastane med piščalko in ljubadom podlage prstan nazega lesa, kateri stori, da se požlahnitev dobro ne sponese. Na ta način izpeljana požlahnitev spodletí še celó potem kaj rada, ako se sklep ljubada s cepilno smolo ne zalije v

sklep ter se tako pravilnemu obteku (cirkuliranju) soka na pot postavi. Sploh sem se prav do dobrega prepričal, da cepilna smola, naj je mrzla ali gorko tekoča, pri požlahnitvi kostanjev — razen za ljubad — nikakor ne ugaja, kajti v razklad ali pa tudi s pomočjo sedlanja — naklade izpeljane — ter s cepilno smolo zamazane požlahnitve, kazale so mi še vselej zeló slab vspeh in še slabšega, kakor s prosto ilovico zamazane. (Konec prihodnjič.)

Močilo za travnike.

Iz Škofje Loke 25. oktobra.

Pl. gosp. Pihelštajnski je o važnosti vode za rastlinsko življenje v 8., 9. in 10. listu letošnjih „Novic“ po mojih mislih tako dobro pisal, da je ta spis vreden, da ga vsak poljedelec in vrtnar pazljivo prebere in se po tem nauku ravna.

Tudi gospod minister kmetijstva grof Falkenhayn, kakor 20. list „Novic“ poroča, pravi, da v svojih rokah moč imamo, da snujemo naprave, po katerih se voda napeljuje na taka zemljišča, katera moče potrebujejo.

Ker nobeden takih priprav ne imenuje, hočem jaz tako pripravo naznaniti.

Jaz vodo v močilniku nabiram; kedar je močilnik z vodo napolnjen in se voda ogreje, voda zapiravnico odpre, ko pa je voda iz močilnika po travniku iztekla, se zapiravnica zopet vzdigne in močilnik zapre.

Ta zapiravnica je preprosta, brez ventila, tedaj tudi brez mreže; se ne more zamašiti, in zato je celo poletje ni treba popravljati ali trebati in nanjo paziti. Lahko rečem, da sem jo le z Božjo pomočjo iznašel. Stane 1 do 2 gold. in prinese čez 50% na leto dobička.

Kdor želi o tej napravi kaj več izvedeti, naj se pismeno oglasi ali pa osebno pride zapiravnico in močilnik ogledat. Kad vsacemu postrežem.

Š. Kosmač.

Suhe češplje močno iskano in dragoceno blagó.

„Novice“ so uže mnogokrat priporočale, naj se veči pozor obrne na pomnoženje in sajenje češpljevih dreves, pa tudi na napravo dobrih sušilnic. Znano je sploh, da to drevje pri nas lepo in čvrsto raste, pa tudi zlasti po goricah rado rodi. Znano je tudi, da njeno sadje je priljubljeno ravno tako prostim kakor razvajenim ustam, bodi surovo ali kuhano; tudi se lahko v denar spravi, ker se ga po svetu zlasti po bolnicah in na brodovji mnogo potrebuje.

A vendar-le se malokdo češpljereje toliko poprijemlje, kolikor mu posestvo priložnosti daje.

Drevjiča mu ni treba daleč okoli iskati. Stara drevesa odganjajo iz korenik veliko mladik, katere za par let v dobro zemljo presajene lep sadež dadó in tudi na stanovitno mesto presajene kmalu obrodé.

Lotimo se tedaj kolikor mogoče češpljevega drevja, katero nam v kratkem obilo povrne ves trud, in naši nasledniki nam bodo hvaležni za to.

Al še nekaj je pri tem opomniti. Kdor boče suhe češplje lahko in po dobri ceni prodajati, naj jih ne suši na jamah, temveč v sušilnicah (pajstebah), kjer prav nič dima do njih ne pride. Tako jih suše po nekaterih krajih, in lahko jih prodajo, — za kakajeno blago pa se ne dá dobra cena doseči.

Na zublu (plamenu) in dimu sušene češplje niso za bolnike sposobne zavoljo duha po dimu. Razloček v ceni je zmerom od 3 do 5 gold. pri 100 kilo, kakor kupci s tem blagom pripovedujejo. V sušilnicah sušene